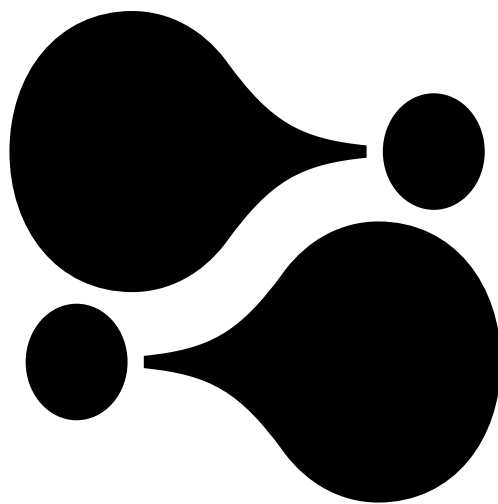

La força del vers: de la *Iliada* al rap

Un matí amb
Gaston Core i Mònica Miró

Propostes per treballar a l'aula

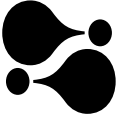

Índex

Sobre Gaston Core i Mònica Miró	3
Sobre “Abans que caigui la nit”	5
Activitat 1 Reinterpretar un clàssic	7
Activitat 2 Pau i paraula a la Ilíada	15
Activitat 3 Versos contemporanis	18

Dossier elaborat per Júlia Ripoll amb el suport de l'equip del CCCB.
Els continguts d'aquest dossier es poden reproduir lliurement
amb finalitats educatives, citant la font original.

Sobre Gaston Core i Mònica Miró

Gaston Core

Nascut a Buenos Aires, viu a Europa des del 2001. Es va formar en Comunicació a la Universitat de Buenos Aires i en interpretació i dramaturgia en diverses escoles de teatre i dansa, entre elles l'Institut del Teatre de Barcelona. Ha obtingut un màster en Pensament Contemporani per la Universitat de Barcelona. Ha col·laborat en projectes de cinema europeu i ha treballat en l'àmbit de la gestió cultural. El 2012 va engregar el projecte de la Sala Hiroshima a Barcelona, sala que va dirigir fins el seu tancament, l'any 2021.

Gaston Core.
Coreògraf, creador
teatral, comissari
i director
artístic.

Gaston Core també ha dirigit el Centre d'Arts Escèniques de Terrassa i ha col·laborat com a comissari en diverses propostes. S'involucra en projectes que tenen com a objectiu visibilitzar las tendències més innovadores de l'escena contemporània internacional. Com a coreògraf, ha dirigit la composició titulada *El díptic del desert*, formada por una peça solista ("The Very Last Northern White Rhino") i una peça grupal ("Chorus"). Durant la XII edició del festival Kosmopolis es podrà veure *Abans que caigui la nit*, un espectacle que incorpora rapers de diversos territoris que canten la seva versió de *La Ilíada*, reconvertida en una batalla de rap.

Mònica Miró Vinaixa

Nascuda a Barcelona, és llicenciada en Filologia Llatina i Filologia Francesa per la Universitat de Barcelona, i màster en Història de les Religions per la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat docent a la Universitat de Barcelona, a la Universitat Pompeu Fabra i a la Universitat Oberta de Catalunya. Fa més de deu anys que imparteix classes d'escriptura creativa i literatura clàssica a l'Escola d'Escriptura de l'Ateneu Barcelonès. Ha compilat, traduït i prologat el recull d'epitafis poètics llatins *Perennia* (Godall Edicions, 2015), i ha escrit el poemari de haikus i tankes *Hybrida* (Godall Edicions, 2019). També ha publicat nombrosos estudis sobre llengua i literatura llatina, francesa i catalana.

Mònica Miró.
Professora,
escriptora,
traductora i
divulgadora del
món clàssic.

Sobre “Abans que caigui la nit”

El sentit de cantar la *Iliada* en rap

“Abans que caigui la nit” és un espectacle dirigit pel coreògraf i dramaturg Gaston Core i que es basa en la reinterpretació, a través del rap i la dansa contemporània, d’alguns fragments de la *Iliada*, poema clàssic atribuït a Homer i que es calcula es va compilar a Grècia en torn del VIII aC. Els intèrprets d’aquest espectacle són artistes vinculats al món del rap i el hip-hop: la DJ i MC [Eskarnia](#), l’MC i *breaker* [Breaker Hus](#) i la MC i ballarina [Celia BSoul](#). Per a crear aquesta peça, Gaston Core i aquest grup d’artistes, assessorats per l’experta en cultura clàssica Mònica Miró, han rellegit la *Iliada* amb una mirada contemporània per tal d’acostar-la a la nostra visió actual del món i dels problemes humans. Així explica Gaston Core els motius que l’han portat a dur endavant el projecte¹:

1

Dossier de presentació d’“Abans que caigui la nit”, Gaston Core, 2023. L’espectacle és una co-producció del CCCB i ha rebut el suport del Centro de Cultura Contemporània Conde Duque de Madrid, la Beca Barcelona Crea 2022 i la Beca d’Investigació OSIC 2022.

Por qué la *Iliada*? Pienso que la *Iliada* es ante todo la confrontación entre una sociedad determinada con el sistema de valores de un mundo que le precedió, legendario y heroico. Y por otro lado es la historia de un hombre que se enfrenta a sí mismo para acabar asumiendo la función que cumple en ese grupo y que le da sentido como individuo. La lectura de este texto es siempre nostálgica. Y esta es una de las muchas cosas que nos siguen conectando a él: esa mirada perpleja ante un mundo que se nos escapa y que imaginamos mejor que el que vendrá. ¿Pero cómo explicar la *Iliada*? [...] Creo que la mejor manera es explicarlo a través de nuestros artistas contemporáneos de la palabra: los rappers. Eso es esta pieza: una mirada escénica y una reflexión estética a la obra fundacional de la literatura occidental mediante el lenguaje del rap y de la cultura hip-hop.

[...] Yo creo que leer un clásico hoy en día es un acto de rebelión, una manera de engañar a la máquina. Mònica Miró suele decir que “La *Iliada* es vida”. [...] Mi propuesta es que la mejor manera de re-presentar esa vida y acercarla para incentivar la lectura de ese clásico es recurrir a la cultura hip-hop.

Pienso que hay una clara analogía entre los aedos y los MCs. Aquellos supieron mantener vivos los relatos que Homero recogió luego en el texto. Los MCs, como los aedos, hablan del mundo en el que vivimos, cantan sus historias, y también cantan sobre sus héroes y sus dioses. Ambos cantan en verso, con estructuras métricas que dan forma al pensamiento para que llegue mejor al otro. “Palabras aladas” llama Homero a esos versos. Pero no se trata de “contemporaneizar” la *Iliada*, de colocarla en un contexto cotidiano, como quien ubica al Rey Lear en las oficinas de una multinacional; quiero pensarla desde nuestros propios cánones, presentarla y cantarla con las palabras, la respiración y el ritmo propio de un estilo musical que nos es familiar y universal como es el rap. [...]

Activitat 1

Reinterpretar un clàssic

Aquí trobes dos fragments de la *Iliada* i la seva relectura per part de Celia B Soul. Llegeix-los, compara'ls i respon les preguntes del final de cada apartat.

De l'Hèlena clàssica a la contemporània

Iliada, Cant III, v. 169-180²

Hèlena, divina entre les dones, li va respondre dient: «M'inspires respecte, sogre estimat, i també temença. Tant de bo m'hagués estat grat de morir tristament quan vaig venir aquí seguint el teu fill i abandonant el tàlem, els parents i la meva entranyable filleta, i les gentils companyes d'edat semblant a la meva! Però no fou pas així, i ara em corseco plorant. Et diré el que em preguntes i tant deleges saber. Aquest baró és l'Atrida, senyor d'extensos dominis, Agamèmnon, un rei eminent i alhora un estrenu llancer. Era cunyat meu, de mi, la impudent*, si és que tot plegat no ha estat més que un somni. »

Celia B Soul

Si hubiera opción de elegir al mirarse
Y mirarte los otros también
Si hubiera un Dios
Que pudiera ofrecerte un disfraz
Para no llamar la atención de él
Y de él, y de él
No tendría esta cara de perra
Y la guerra tampoco sería tan cruel
Si hubiera opción de esconderse
Cuando otros te quieren coger

²
Homer, *Iliada*.
Traducció de
Montserrat Ros.
Adesiara, 2019

*literalment, "la
d'ulls de gossa"

Y lo arrastran todo hacia sí
Porque basta así
Porque basta así
Porque basta así
Si entendieran que tú no pediste una jaula
Quizá no querrían volver
Pero siempre prometen sacarte a volar
Y le ponen su nombre a tu piel
Y yo pongo cara de perra
Y soy fiel
Pongo cara de perra
Y soy fiel
Pongo cara de perra
Y no ladro
Porque las caras de perra
Se portan bien
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y me callo
Porque las caras de perra
No deben morder
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y no ladro
Porque las caras de perra
Se portan bien
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra

Y me callo
Porque las caras de perra
No deben morder
Un amo retiene a su bestia
Otro amo le suelta el cordel
Temo menos su puño cerrado
Que ver acercarse a la mano que da de comer
Hay media jauría encerrada
Y otra media que sale a correr
Y no las distingues bien
Y no las distingo bien
Y yo pongo
Cara de perra
Y soy fiel
Pongo cara de perra
Y soy fiel
Pongo cara de perra
Y no ladro
Porque las caras de perra
Se portan bien
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y me callo
Porque las caras de perra
No deben morder
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y me callo
Porque las caras de perra
No deben morder
Cara de perra

Y soy fiel
Cara de perra
Y soy fiel
Cara de perra
Y no ladro
Porque las caras de perra
Se portan bien.

—

Preguntes:

En el fragment original hi parla Hèlena, una de les protagonistes del poema homèric; Celia B Soul parteix d'aquests versos per reflexionar sobre la bellesa tràgica i el paper de la dona en la història de l'art i la literatura.

1. Quines diferències veus entre el fragment de la Iliada i l'adaptació de Celia B Soul? Quins elements es conserven a l'adaptació?
2. A la Iliada, Hèlena declara "ara em corseco plorant". Com es reflecteix el paper de la dona a l'antiguitat en aquest fragment? I en la cançó de Celia B Soul?
3. La rapera repeteix "cara de perro" diverses vegades. Què creus que simbolitza aquesta expressió en el context de la cançó?
4. La mètrica és l'organització de les paraules a l'interior d'una frase o vers per crear un ritme harmònic. En gran part, té a veure amb la manera adequada de col·locar cada rima dins de l'oració per aconseguir una harmonia sonora. Com creus que contribueix la mètrica en la cançó de la Celia B Soul a l'hora de transmetre un missatge i vehicular emocions?

Mort col·lectiva, mort individual

Iliada, Cant VII, v. 405-432

I llavors digué a Ideu el poderós Agamèmnon: «Ideu! Tu mateix has sentit com els aqueus responen, i això és també el que jo vull, però no us privaré d'incinerar els cadàvers, perquè res no pot impedir de lliurar de seguida al foc els cossos dels qui moren. I que Zeus, que en les altures torna, l'espòs d'Hera, sigui testimoni del nostre jurament. »

Havent parlat així, aixecà el ceptre envers tots els déus. I Ideu va tornar-se'n a la sacra Ílion. Els troians i els Dardànides seien a l'àgora, esperant el retorn d'Ideu. I heus ací que va tornar i, havent-se posat enmig d'ells, els féu saber la resposta. I ells s'apressaren a fer el que calia: uns van anar a retirar els cadàvers, i uns altres, a arreplegar la llenya. En el bàndol contrari, lluny de les naus de molts bancs de remers, els argius també s'afanyaven: uns a retirar els cadàvers, i uns altres, a arreplegar la llenya.

I, quan el sol començava altra volta a escampar la claror sobre els camps de conreu, guaitant per damunt del corrent de l'Ocèan d'aigües profundes i calmes, i fent la seva ruta ascendia pel cel, ells van trobar-se uns i altres de cara. I els era difícil de reconèixer els cossos dels guerrers morts, però els rentaven amb aigua fins que els feien nets de la sang que els cobria i, vessant ardoroses llàgrimes, els pujaven dalt els carros. Mes, tanmateix, el gran Príam no deixava que ploessin, i en silenci apilaven els cadàvers damunt de la pira, amb el cor ple de tristesa; i, havent-hi encès foc, se'n van tornar cap a la sacra Ílion. En l'altre bàndol, els aqueus de belles gamberes anaven apilant semblantment els cadàvers damunt de la pira, amb el cor ple de tristesa; i havent-hi encès foc, se'n tornaren a les naus concavades.

Iliada, Cant XXII v. 337-343

«I Hèctor d'onejant plomall li va respondre amb un fil de veu:
«Per la teva vida et suplico, pels teus genolls i els teus pares! No deixis que vora les naus dels aqueus em devorin els gossos! Accepta l'or i el bronze que el meu pare i la meva augusta mare t'oferiran a desdir, i lliura'ls el meu cos perquè el duguin a casa a fi que els troians i les seves dones em facin partícip del foc quan ja seré mort! »

Celia B Soul:

Un dos tres, caen
Cuatro cinco seis, caen
Siete ocho nueve, caen
Los cuerpos y sus nombres van
Un dos tres, caen
Cuatro cinco seis, caen
Siete ocho nueve, caen
Los cuerpos y sus nombres van
Volviéndose una mancha que no borra el tiempo
Tal vez el triunfo es no guardarla dentro
Dicen que el hombre solo es hombre cuando lucha
Pero, dime, ¿cómo lucha un hombre cuando ya está muerto?
Hace tiempo que no moja el llanto
Tanto que ya ni recuerdo
Qué más da si olvido
Qué más da si no despierto, Ares,
Si estás oyendo solo pido que dispare
Para no volverme loca
Suplicando que el dolor se apague
Llévame con Hades,
Llévame con Hades,
Para encontrarme con los míos
Y olvidar sus males
Llévame con Hades,
Llévame con Hades,

Para encontrarme con los míos
Y olvidar sus males
Si yo pudiera acariciar una vez más tu rostro
Dejar atrás mis monstruos
Si yo pudiera comprender sin que se hiciese tarde
Pero el estómago me arde
Y no me rindo, no me postro
Solo los dioses sabrán del dolor que el cuerpo arrastra
Las horas sin ti no pasan, pesan, me desgastan
Hablan de la memoria como un consuelo
Pero no me basta
No me basta
Llévame con Hades,
Llévame con Hades,
Para encontrarme con los míos
Y olvidar sus males
Llévame con Hades,
Llévame con Hades,
Para encontrarme con los míos
Y olvidar sus males.

—

Preguntes:

En el conjunt de versos originals veiem dos tipus de mort a l'obra: la mort col·lectiva, la batalla en general, la caiguda dels exèrcits; i la mort individual, heroica.

1. Fixa't en el vers "Los cuerpos y sus nombres, van volviéndose una mancha que no borra el tiempo". Com creus que aborda Celia B Soul la temàtica de la mort col·lectiva i la pèrdua d'identitat dels individus caiguts en batalla?
2. De quina manera utilitza la rapera la primera persona en la seva adaptació dels versos èpics? Quin impacte creus que té, la primera

persona, a l'hora de connectar emocionalment amb el públic i fer sentir la brutalitat de la guerra?

3. Com interpretes la pregunta retòrica “¿cómo lucha un hombre cuando ya está muerto”? Quina reflexió et provoca?
4. Com utilitza Celia B Soul la referència a Hades? Què és el que no pot suportar? I què li proporcionaria Hades en aquest context?

Activitat 2

Pau i paraula a la *Iliada*

Llegeix aquest fragment de l'epíleg d'Alessandro Baricco a *Homero, Iliada* (Anagrama, 2011), titulat "Otra belleza. Apostilla sobre la guerra" i contesta a les preguntes que trobaràs a continuació.

—

En el colegio tal vez lo explican de otra manera. Pero la esencia es ésa: la *Iliada* es un monumento a la guerra. De modo que la pregunta surge de una manera natural: ¿qué sentido tiene, en un momento como éste, dedicar tanto espacio, y atención, y tiempo, a un monumento a la guerra? [...] Creo que sólo se podría dar una respuesta verdadera si fuésemos capaces de comprender hasta el fondo nuestra relación con todas las historias de guerra, y no con ésta en particular: comprender nuestro instinto de no dejar de relatarlas nunca. Pero es una cuestión muy compleja, que es obvio que no puede ser resuelta aquí, ni por mí. Lo que puedo hacer es, centrándome en la *Iliada*, apuntar dos cosas que he acabado pensando, tras un año de trabajo en contacto directo con ese texto: son resumen de todo lo que, en aquella historia, se me ha aparecido con la fuerza y la nitidez que sólo poseen las verdaderas enseñanzas.

La primera. Una de las cosas más sorprendentes de la *Iliada* es **la fuerza, yo diría que la compasión, con que nos son referidas las razones de los vencidos**. Es una historia escrita por los vencedores y, a pesar de todo, en nuestra memoria permanecen también, cuando no sobre todo, las figuras humanas de los troyanos. Príamo, Héctor, Andrómaca, incluso hasta pequeños personajes como Pándaro o Sarpedón. Esta capacidad, sobrenatural, de ser voz de la humanidad entera y no sólo de sí mismos, la hallé trabajando sobre el texto y descubriendo cómo los griegos, en la *Iliada*, nos habían legado, entre las líneas de un monumento a la guerra, la memoria de un obstinado amor a la paz. A simple vista uno no se da cuenta,

cegado por los resplandores de las armas y de los héroes. Pero en la penumbra de la reflexión surge una Ilíada que uno no se esperaba. Me explico: el lado femenino de la Ilíada. Son muy a menudo las mujeres las que proclaman, sin mediaciones, el deseo de paz. **Relegadas a los márgenes del combate, encarnan la hipótesis obstinada y casi clandestina de una civilización alternativa, libre del deber de la guerra.** Están convencidas de que se podría vivir de una manera distinta, y lo dicen. [...] ¿No es admirable que una civilización machista y guerrera como la de los griegos escogiera legarnos, para siempre, la voz de las mujeres y su deseo de paz?

El lado femenino de la Ilíada se aprehende de sus voces: pero una vez aprehendido, luego se encuentra de nuevo, por todas partes. Difuminado, imperceptible, pero increíblemente tenaz. Yo lo encuentro fortísimo en los innumerables momentos de la Ilíada en los que **los héroes en lugar de luchar, hablan.** Son asambleas que nunca se terminan, debates infinitos, y uno deja de odiarlos sólo cuando empieza a comprender en el fondo de qué se trata: son su manera de posponer lo más posible la batalla. Son Sheherezade, salvándose mediante el relato. **La palabra es el arma con que congelan la guerra.** Incluso cuando están discutiendo cómo hay que hacer la guerra, mientras tanto no la están haciendo; y ésta es, también, una manera de salvarse. [...]

Del modo más elevado y deslumbrante, esta especie de reticencia del héroe se condensa, como debe ser, en Aquiles. Él es quien tarda más tiempo, en la Ilíada, en entrar en combate. Él es quien, como una mujer, asiste desde lejos a la guerra, tocando una cítara y permaneciendo junto a los que ama. Precisamente él, la encarnación más feroz y fantástica de la guerra, literalmente sobrehumana. La geometría de la Ilíada es, en este sentido, de una precisión vertiginosa. Donde más fuerte es el triunfo de la cultura guerrera, más tenaz y prolongada es la inclinación, femenina, a la paz.

—

Preguntes:

1. Quins són, segons Alessandro Baricco, els dos ensenyaments que ens deixa la *Ilíada*?
2. Per què creus que és important escoltar «la veu dels vençuts», tal com es fa a la *Ilíada*? Des de quin punt de vista creus que s'ensenyen les guerres a les lliçons d'història de l'escola?
3. A què es refereix l'autor quan parla del “costat femení” de la *Ilíada*? On el trobem, segons ell?
4. Què significa la figura d'Aquil·les com a heroi que, malgrat ser «l'encarnació més feroç de la guerra”, s'inclina per la pau?
5. Baricco rescata tots aquells moments en els que els herois, en lloc de lluitar, parlen. En quina mesura és positiu transformar els enfrontaments físics en enfrontaments dialèctics, mitjançant la paraula?

Activitat 3

Versos contemporanis

En la cultura contemporània existeixen moltes formes d'interpretació i improvisació de versos. Una d'elles se sol denominar, en castellà, “batalles de galls”, competicions on els participants rivalitzen mitjançant el ‘free-style’ –improvisant versos–. Visiona aquest [vídeo explicatiu](#) i [aquest exemple](#) i respon a les preguntes següents:

1. Observa com es desenvolupa una batalla de galls. Com funciona? Quins criteris s'utilitzen per avaluar els participants?
2. El vocabulari especialitzat del free-style inclou termes sovint relacionats amb la guerra, com ara “punch-line”. Com creus que aquesta connexió amb el vocabulari guerrer afecta l'estil i el contingut de les batalles de galls?
3. Creus que les batalles de galls poden canalitzar positivament l'agressivitat en una expressió artística i verbal? Quins beneficis aporten la lliure expressió i l'empoderament a través de la paraula?
4. Raperes com [Sara Socas](#) han posat de manifest el masclisme imperant a les batalles de galls. En aquest context, com veus la relació entre la violència i la paraula? Creus que, a diferència dels enfrontaments físics, els enfrontaments verbals permeten “reapropiar-se” de les injúries? Pensa, per exemple, en la reivindicació de termes misògins, com ara “perra”, o homòfobs, com ara “marica”, per les persones a qui es vol ferir amb aquests termes.

